

Armando Lucas Correa

Het Duitse meisje

De Joodse Hannah en haar familie proberen te ontkomen
aan de dreigende Tweede Wereldoorlog,
maar is hun vluchtroute wel veilig?



ISBN 978-90-225-8148-3

ISBN 978-94-023-1063-4 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *The German Girl*

Vertaling: Maya Denneman en Daniëlle Stensen

Omslagontwerp: DPS Design & Prepress Studio, Amsterdam

Omslagbeeld: © iStockphoto / Getty Images

Zetwerk: Mat-Zet bv, Soest

© 2016 Armando Lucas Correa. All rights reserved

© 2018 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Published by arrangement with the original publisher, Atria Books, a division of Simon & Schuster, Inc.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor mijn kinderen Emma, Anna en Lucas

*Voor Ana Maria (Karman) Gordon, Judith (Koeppel) Steel en Herbert
Karliner, die zo oud waren als mijn kinderen nu zijn toen ze in 1939 in
de haven van Hamburg aan boord gingen van de St. Louis*

Mijn getuigen zijn jullie.

JESAJA 43:10



Herinneringen zijn gebeurtenissen waar je
niet langer aan wilt denken.

JOAN DIDION



Hannah en Anna

Berlijn - New York

Hannah

Berlijn, 1939

Ik was bijna twaalf toen ik besloot mijn ouders te doden. Ik had mijn plan al klaar. Ik zou naar bed gaan en wachten tot ze sliepen. Dat merkte ik altijd, want papa deed stevast de grote, zware, openslaande ramen dicht en sloot de dikke bronsgroene gordijnen. Dan zei hij wat hij elke avond zei na het avondeten, dat in die tijd niet veel meer was dan een dampende kom smakeloze soep: ‘Er is niks aan te doen. Het is voorbij. We zullen hier weg moeten.’

Waarop mama begon te schreeuwen en hem met overslaande stem verwijten maakte. Ze ijsbeerde door het appartement – haar fort in het hart van een zinkende stad, ze was er in geen vier maanden uit geweest – tot de vermoeidheid toesloeg. Ze omhelsde papa en na verloop van tijd kwam er een einde aan haar zwakke gejammer.

Dan zou ik een paar uur wachten. Ze zouden niet tegenstribbelen. Ik wist dat papa het al had opgegeven en bereid was los te laten. Mama zou moeilijker worden, maar ze nam zo veel slaappillen dat ze diep in slaap zou zijn, ondergedompeld in haar jasmijn- en geraniumextracten. Hoewel ze de dosis geleidelijk aan had verhoogd, werd ze nog altijd midden in de nacht huilend wakker. Dan haastte ik me naar hun kamer om te zien wat er aan de hand was, maar door de halfopen deur zag ik slechts mama ontroostbaar in papa’s armen liggen, als een klein meisje dat een vreselijke nachtmerrie had gehad. Alleen was voor haar wakker zijn de nachtmerrie.

Niemand hoorde mij meer huilen, niemand deed er iets aan. Papa zei me dat ik sterk was. Ik zou hoe dan ook overleven. Maar mama niet. Het leed knaagde aan haar. Zij was het kind in een huis waar het daglicht niet langer welkom was. Al vier maanden lang huilde ze elke nacht, sinds de straten bezaaid waren met glasscherven en het er voortdurend stonk naar buskruit, metaal en rook. In die periode begonnen ze na te denken over ons vluchtplan. Ze besloten dat we het huis waarin ik was geboren zouden verlaten. Ik mocht ook niet meer naar school, waar toch al niemand meer met me omging. Op dat moment gaf papa me mijn tweede fototoestel.

‘Zodat je net als Ariadne een spoor kunt achterlaten om uit het labirint te komen,’ fluisterde hij.

Ik dacht dat ik me maar beter van hen kon ontdoen.

Ik overwoog aspirine in papa’s eten te doen of mama’s slaappillen te pikken, want zonder zou ze het nog geen week uithouden. Het enige probleem was de onzekerheid. Hoeveel aspirine zou hij moeten binnenkrijgen om een dodelijke maagzweer te krijgen? En hoe lang zou mama zonder slaap kunnen? Iets bloederigs was geen optie, want ik kon niet tegen bloed. Dus konden ze maar het beste de verstikkingsdood sterven. Ik moest een dik verenkussen op hen duwen. Mama had altijd duidelijk aangegeven dat ze het liefst wilde dat de dood haar in haar slaap zou overvallen. ‘Ik kan geen afscheid nemen,’ zei ze altijd, en dan keek ze me recht in de ogen of, als ik niet luisterde, pakte ze mijn arm vast en kneep erin met het beetje kracht dat ze nog had.

Op een nacht werd ik schreeuwend wakker omdat ik droomde dat ik mijn misdrijf al had gepleegd. Ik zag de levenloze lichamen van mijn ouders, maar kon er geen traan om laten. Ik voelde me vrij. Nu zou niemand me meer dwingen te verhuizen naar een achterbuurt, mijn boeken, foto’s en camera’s achter te laten en te leven met de angst om door je eigen vader en moeder te worden vergiftigd.

Ik beefde. Ik riep: ‘Papa!’ Maar er kwam niemand. ‘Mama!’ Maar er was geen weg terug. Wat was er van me geworden? Hoe had het zo

kunnen eindigen? Wat moest ik met de lichamen doen? Hoe lang zou het duren voor ze gingen ontbinden?

Men zou denken dat het zelfmoord was. Niemand zou er vragen bij stellen. Mijn ouders hadden al vier maanden lang zwaar te lijden. Anderen zouden me als wees zien, ik zou mezelf als moordenaar zien. Mijn misdrijf stond in het woordenboek. Ik heb het opgezocht. Wat een afschuwelijk woord. Van alleen al het uitspreken ervan kreeg ik de rillingen. Parenticide. Ik probeerde het te herhalen maar dat lukte niet. Ik was een moordenaar.

Het was gemakkelijk om mijn misdrijf, mijn schuld en mijn pijn te identificeren. Maar mijn ouders dan, die van plan waren zich van mij te ontdoen? Hoe noemde je het als je je kinderen vermoordde? Of was dat zo'n vreselijke daad dat er niet eens een woord voor bestond? Dat betekende dat ze ermee weg zouden komen. Terwijl ik het volle gewicht van hun dood en dat misselijkmakende woord moest dragen. Je kunt je ouders vermoorden, je broers en je zussen. Maar niet je kinderen.

Ik sloop door de kamers, die steeds kleiner en donkerder leken, in een huis dat binnenkort niet meer van ons zou zijn. Ik keek omhoog naar de onbereikbare plafonds en liep door gangen met de portretten van een familie die stukje bij beetje aan het verdwijnen was. De lamp met de sneeuwwitte kap in papa's bibliotheek filterde het licht dat de gang inkwam waar ik gedesoriënteerd stilstond, niet in staat me te bewegen. Ik keek hoe mijn bleke handen goud kleurden.

Ik opende mijn ogen en was in mijn slaapkamer, omringd door de boeken die ik al zo vaak gelezen had en de poppen waarmee ik nooit had gespeeld en wat ook nooit zou gebeuren. Ik sloot mijn ogen en voelde dat het niet lang meer zou duren voor we zouden vluchten op een enorme oceaanstomer zonder bestemming vanuit een haven in dit land waar we nooit hadden thuisgehoord.

Uiteindelijk heb ik mijn ouders niet gedood. Dat hoefde helemaal niet. Papa en mama waren de schuldigen. Ze dwongen me samen met hen in de afgrond te springen.

De geur was ondraaglijk geworden in het appartement. Ik snapte niet hoe mama kon leven tussen die muren die, bekleed met mosgroene zijde, het kleine beetje daglicht dat er in deze tijd van het jaar was, opslokten. Het rook er naar opsluiting.

We hadden minder tijd om te leven. Ik wist het, ik voelde het. We zouden de komende zomer niet meer in Berlijn doorbrengen. Mottenballen in de kasten moesten mama's wereld conserveren. De penetrante geur van kamfer vulde het appartement. Ik had geen idee waarom ze dat probeerde te beschermen, aangezien we toch alles kwijt zouden raken.

‘Je ruikt als de oude mevrouwen van de Grosse Hamburger Strasse,’ zei Leo plagend. Leo was mijn enige vriend, de enige die me durfde aan te kijken zonder dat hij me wilde bespugen.

De lente in Berlijn was koud en regenachtig, maar papa vertrok vaak zonder jas. Als hij in die tijd de deur uitging, wachtte hij niet op de lift maar nam de trap. De treden kraakten als hij eroverheen liep. Ik mocht de trap niet gebruiken. Hij deed het niet omdat hij haast had, maar omdat hij geen andere flatbewoners wilde tegenkomen. De vijf gezinnen op de verdiepingen onder ons wilden ons weg hebben. Degenen die eerst onze vrienden waren, waren niet langer vriendelijk. Degenen die papa vroeger bedankten of bij mama en haar vriendinnen in het gevlij probeerden te komen door haar te complimenteren met haar goede smaak, en haar om advies vroegen hoe ze een felkleurige handtas bij hun modieuze schoenen konden laten passen, haalden nu hun neus voor ons op en konden ons elk moment van iets beschuldigen.

Mama bracht weer een hele dag binnen door. Elke ochtend deed ze na het opstaan haar robijnen oorbellen in en zette ze haar prachtige dikke haar vast, waar haar vriendinnen haar altijd om benijdden als ze in de theesalon van Hotel Adlon verscheen. Papa noemde haar de Godin, omdat ze zo gefascineerd was door de bioscoop. Nooit miste ze de première van een film met de echte godin van het witte doek, ‘La Divine’ Greta Garbo, in het Palast.

‘Ze is Duitser dan wie dan ook,’ hield ze altijd vol wanneer ze het

over de goddelijke Garbo had, die eigenlijk Zweeds was. Maar in die tijd waren er alleen stomme films en kon het niemand iets schelen waar een ster geboren was.

Wij hadden haar ontdekt. Wij hadden altijd geweten dat ze aanbeden zou worden. We schatten haar eerder op waarde dan ieder ander, en daarom heeft Hollywood haar opgemerkt. En in haar eerste sprekende film zei ze in perfect Duits: ‘Whisky – *aber nicht zu knapp!*’

Soms als ze terugkwamen van de bioscoop was mama nog in tranen. ‘Ik ben dol op films die slecht aflopen,’ legde ze uit. ‘Lachfilms zijn niet aan mij besteed.’

Ze liet zich steevast in papa’s armen vallen, één hand tegen haar voorhoofd gedrukt en de ander om de zijden sleep van een avondjurk geklemd, boog haar hoofd achterover en begon Frans te praten.

‘Armand, Armand...’ herhaalde ze dan zwak en met een zwaar accent, net als La Divine.

En papa noemde haar dan ‘mijn Camille’.

‘*Espère, mon ami, et sois bien certain d’une chose, c’est que, quoi qu’il arrive, ta Marguerite te restera,*’ antwoordde ze dan hysterisch lachend. ‘Dumas klinkt niet in het Duits, hè?’

Maar tegenwoordig ging mama nergens meer heen.

‘Te veel kapotte ruiten,’ was haar smoes sinds de verschrikkelijke pogrom van afgelopen november, toen papa zijn baan kwijtgeraakt was. Hij was op zijn werkkamer op de universiteit gearresteerd en meegenomen naar het bureau aan de Grolmanstrasse, opgesloten om een misdaad die we niet begrepen. Hij deelde een vensterloze cel met Leo’s vader, *Herr* Martin. Na hun vrijlating kwamen die twee dagelijks bij elkaar en daardoor werd mama nog bezorgder, alsof de mannen een vlucht beraamden waar zij nog niet klaar voor was. Angst weerhield haar ervan haar fort te verlaten. Ze was constant gespannen. Vroeger ging ze altijd naar de elegante salon in Hotel Kaiserhof, een paar straten verderop, maar uiteindelijk zat dat vol met de mensen die ons haatten, degenen die dachten dat ze zuiver waren en die Leo de Bruten noemde.

In het verleden schepte ze wel eens op over Berlijn. Als ze naar Parijs ging om te winkelen, verbleef ze altijd in het Ritz, en als ze papa vergezelde naar een lezing of concert in Wenen, in het Imperial. ‘Maar wij hebben het Adlon, ons Grand Hotel aan Unter den Linden. La Divine heeft daar gelogeed, en het onsterfelijk gemaakt op het witte doek,’ zei ze dan.

In die tijd probeerde ze al uit het raam turend een reden te vinden voor wat er allemaal gebeurde. Waar waren haar gelukkige jaren gebleven? Waar was ze toe veroordeeld, en waarom? Ze had het gevoel dat ze moest boeten voor de misdaden van anderen: haar ouders, grootouders, al haar voorouders door de eeuwen heen.

‘Ik ben een Duitse, Hannah. Ik ben een Strauss. Alma Strauss. Is dat dan niet genoeg?’ zei ze tegen me in het Duits en toen in het Spaans en in het Engels en uiteindelijk in het Frans. Alsof er iemand naar haar luisterde, alsof ze haar boodschap heel duidelijk wilde laten overkomen in alle vier de talen die ze vloeiend sprak.

Ik had met Leo afgesproken om die dag foto’s te gaan maken. We zagen elkaar elke middag in het café van *Frau* Falkenhorst vlak bij de Hackescher Markt. Als ze ons zag, moest de eigenaresse altijd glimlachen en ze noemde ons ‘bandietjes’. Dat vonden we leuk. Als één van ons iets later was, bestelde de eerste een warme chocolademelk. Soms spraken we af in het café bij de uitgang van station Alexanderplatz, waar de schappen vol lagen met snoepjes in zilverpapier. Als hij me dringend wilde spreken wachtte Leo me op bij de krantenkiosk vlak bij mijn huis, zodat we geen van onze burens tegen hoefden te komen die ons altijd meden, ook al waren ze dan onze huurders.

Om mijn ouders te gehoorzamen, nam ik niet de met tapijt beklede trap die steeds stoffiger werd, maar de lift. Die stopte op de tweede verdieping.

‘Hallo, Frau Hofmeister,’ zei ik, en ik glimlachte naar haar dochter, Gretel, met wie ik vroeger altijd speelde. Gretel was verdrietig omdat ze nog niet zo lang geleden haar mooie witte pup had verloren. Ik had medelijden met haar.

We waren even oud, maar ik was een stuk langer. Ze keek naar de grond. En Frau Hofmeister had het lef om tegen haar te zeggen: ‘We nemen de trap. Wanneer gaan ze toch weg? Ze brengen ons in zo’n lastig parket...’

Alsof ik het niet kon horen. Alsof alleen mijn schaduw in de lift stond. Alsof ik niet bestond. Dat is wat ik wilde: dat ik niet bestond.

De families Ditmar, Hartmann, Brauer en Schultz woonden in ons gebouw. Ze huurden hun appartementen van ons. Het gebouw was al in het bezit van mama’s familie vóór haar geboorte, dus zij waren degenen die weg moesten gaan. Zij kwamen hier niet vandaan. Wij wel. Wij waren Duitser dan zij.

De deur ging dicht en de lift begon te zakken. Ik kon Gretels voeten nog zien.

‘Viezeriken,’ hoorde ik.

Had ik dat goed gehoord? Wat hadden wij gedaan om dat te verdienen? Welke misdaad hadden we begaan? Ik was niet vies. Ik wilde niet dat mensen me vies vonden. Toen ik de lift uitkwam, verstopte ik me onder de trap zodat ik ze niet weer tegen hoofde te komen. Ik zag ze het gebouw verlaten. Gretel hield haar hoofd nog steeds gebogen. Ze keek om, zocht mij, misschien omdat ze haar verontschuldiging wilde aanbieden, maar haar moeder duwde haar vooruit.

‘Wat sta je daar nou te staren?’ schreeuwde ze.

Luidruchtig rende ik de trap weer op, in tranen. Ja, tranen van woe-
de en machteloosheid omdat ik niet tegen Frau Hofmeister kon zeggen dat ze viezer was dan ik. Als ze last van ons had, kon ze hier gewoon weggaan. Het was ons gebouw. Ik wilde tegen de muren slaan en de kostbare camera stukgooien die mijn vader me had gegeven. Mama begreep niet waarom ik zo boos was toen ik binnenkwam.

‘Hannah! Hannah!’ riep ze naar me, maar ik negeerde haar.

Ik ging naar de badkamer, trok de deur met een klap achter me dicht en zette de douche aan. Ik huilde nog steeds. Ik wilde ermee ophouden, maar dat lukte niet. Volledig gekleed en met mijn schoenen nog aan stapte ik in het brandschone bad. Mama riep me nog steeds,

maar liet me uiteindelijk met rust. Het enige wat ik nog hoorde was het geluid van het kokendhete water dat over me heen stroomde. Ik liet het in mijn ogen komen tot die prikten, in mijn oren, mijn neus, mijn mond.

Ik trok mijn kleren uit en ook mijn schoenen, die zwaar waren van het water en mijn viezigheid. Ik zeepte me in, smeerde mama's badzout op me, die mijn huid irriteerde en wreef met een witte handdoek om van het laatste spootje onzuiverheid af te komen. Mijn huid was rood, zo rood alsof ze eraf zou vallen. Ik draaide het water zo heet als ik kon verdragen. Toen ik onder de douche vandaan kwam, viel ik op de zwart-witte tegels neer.

Gelukkig waren mijn tranen nu op. Ik droogde me af, hard schrobend over deze huid die ik niet wilde en die, als God het wilde, af zou vallen na alle hitte waaraan ik haar had blootgesteld. Ik bekeek elke porie voor de beslagen spiegel: gezicht, handen, voeten, oren – alles – om te zien of ergens nog een spoor van onzuiverheid te ontdekken was. Ik wilde wel eens weten wie nu de viezerik was.

Bevend ging ik ineengekrompen in een hoekje zitten. Ik voelde me een homp vlees en botten. Dit was mijn enige schuilplaats. Ik wist wel dat ik, hoe ik me ook waste, mijn huid verschroeide, mijn haar knipte, mijn ogen uitstak, doof werd, hoe anders ik me ook zou kleden of welke andere naam ik ook zou aannemen, of hoe anders ik ook zou praten, altijd als onzuiver gezien zou worden.

Het zou geen slecht idee zijn geweest om bij de eminente Frau Hofmeister aan te kloppen en te vragen of ze met eigen ogen wilde zien dat ik geen vlek op mijn huid had, zodat ze Gretel niet uit mijn buurt hoefde te houden en dat ik geen slechte invloed had op haar kind, dat net zo blond, perfect en onberispelijk was als ik.

Ik ging naar mijn kamer en kleepte me geheel in het wit en roze, de zuiverste kleuren die ik in mijn kast kon vinden. Ik zocht mama op en gaf haar een knuffel, omdat ik wist dat ze me begreep, ook al had zij besloten het huis niet meer te verlaten zodat ze niemand onder ogen hoefde te komen. Ze had van haar kamer een fort gemaakt, dat op zijn

beurt werd beschermd door de dikke pilaren van het appartement, in een gebouw gemaakt van gigantische stenen blokken en ramen.

Ik moest opschieten. Leo was vast al op het station, heen en weer schietend om de mensen die een trein moesten halen niet in de weg te lopen.

Van hem wist ik tenminste dat hij me schoon vond.

Anna

New York, 2014

De dag dat pap verdween, was mam zwanger van mij. Amper drie maanden. Ze had me nog weg kunnen laten halen, maar dat heeft ze niet gedaan. Ze bleef hopen dat pap zou terugkomen, zelfs nadat ze de overlijdensakte had ontvangen.

‘Kom eerst maar met bewijs, DNA, dan praten we verder,’ was wat ze altijd zei.

Misschien dacht ze dat pap, omdat hij op een bepaalde manier nog steeds een vreemde voor haar was, zo mysterieus en op zichzelf was hij, elk moment weer kon komen opdagen.

Pap heeft nooit geweten dat ik geboren zou worden.

‘Als hij had geweten dat hij een dochter kreeg, zou hij er nog zijn,’ zei mijn moeder al zolang ik me kan herinneren elk jaar in september.

De dag dat pap niet meer thuiskwam, had mam het plan opgevat een diner voor twee te bereiden in onze ruime eetkamer, bij het raam van waaruit je de bomen van Morningside Park kunt zien, verlicht door de bronzen straatlantaarns. Ze zou hem het nieuws vertellen. Ze heeft die avond evengoed de tafel gedekt, omdat ze weigerde te geloven dat hij niet meer zou terugkomen. De fles rode wijn heeft ze nooit opengemaakt. De borden zijn nog dagen op het witte tafelkleed blijven staan. Het eten eindigde in de vuilnisbak. Die avond ging ze zonder eten naar bed, zonder te huilen en zonder haar ogen te sluiten.

Ze keek naar de grond toen ze me dit vertelde. Als het aan haar had

gelegen zouden de borden en de fles wijn nu nog op tafel staan, en wie weet de beschimmelde, uitgedroogde maaltijd ook nog wel.

‘Hij komt wel weer terug,’ hield ze vol.

Ze hadden het wel over kinderen krijgen gehad. Ze zagen het als mogelijkheid in de verre toekomst, iets voor op de langere termijn, een droom die ze niet zouden opgeven. Waar ze allebei zeker van waren was dat als ze ooit kinderen zouden krijgen, een jongen Max zou gaan heten en een meisje Anna. Dat was het enige wat pap van haar had geëist.

‘Dat ben ik mijn familie verschuldigd,’ had hij gezegd.

Ze waren vijf jaar samen geweest, maar ze had nooit iets uit hem gekregen over zijn jaren op Cuba of over zijn familie.

‘Ze zijn allemaal dood,’ was het enige wat hij zei.

Zelfs na al die tijd zat mam dat nog steeds dwars.

‘Je vader is een mysterie. Maar hij is het mysterie waar ik mijn hele leven het meest van heb gehouden.’

Dat enigma proberen te ontrafelen was een manier om zich van haar last te ontdoen. De oplossing vinden was haar straf.

Ik heb zijn zilverkleurige digitale camera nog. Eerst bladerde ik uren door de foto’s die hij op de geheugenkaart had staan. Er was er niet één van mam. Waarom ook? Ze was tenslotte altijd aan zijn zij. Ze waren allemaal vanaf dezelfde plek op het smalle woonkamerbalkon gemaakt. Foto’s van de opkomende zon. Regenachtige dagen, heldere dagen, donkere of mistige, oranje dagen, violetblauwe dagen. Witte dagen, waarop alles bedekt was met sneeuw. Altijd de zon. Zonsopgang met een horizon verborgen achter een bonte schakering van gebouwen in een stil Harlem, schoorstenen die witte rook uitstootten, de East River tussen twee eilanden. Steeds maar weer de zon, goudkleurig en groots, soms warm lijkend en soms koud, gezien door onze openstaande glazen deuren.

Mam vertelde me dat het leven net een puzzel is. Ze staat op en doet een poging het juiste stukje te vinden, probeert alle mogelijke combinaties uit om die verre landschappen van haar te creëren. Ik leef om ze